21 מאי 2007
ד' בסיון תשס"ז

מושג

חוסן כלכלי

הגדרה

'חוסן כלכלי' הוא יכולתו של הפרט לנצל את המשאבים העומדים לרשותו על מנת להתקיים בכבוד, לשפר את רווחתו, ולהתמודד עם שינויים פתאומיים במצבו האישי, המשפחתי והתעסוקתי.

הקשר

קשר דו-כווני בין חוסן כלכלי והון אנושי – מחד גיסא, חוסן כלכלי משפיע על יכולתו של הפרט למצות ולפתח את הונו האנושי. מאידך גיסא, רמת הון אנושי גבוהה משפיעה על רווחתו החומרית והבטחון התעסוקתי של הפרט ובכך מחזקת את חוסנו הכלכלי.

חוסן כלכלי ועוני - רמת ההון האנושי משפיעה על רווחתו החומרית ואיכות חייו של הפרט. היעדר חוסן כלכלי משמעותו שהפרט לא יכול למצות ולשפר את ההון האנושי שלו. מכאן שעוני הוא מצב בו לפרט חוסן כלכלי נמוך.

יתרונות

תפיסה עשירה של תופעת העוני - בחינת החוסן הכלכלי של הפרט משקפת תפיסה רב מימדית שבאמצעותה ניתן להעריך את יכולתו של הפרט להפיק את המירב מהונו האנושי ולשפר אותו באופן שייטיב את מצבו הכלכלי.

יכולת ניבוי - ישום תפיסה זו בפיתוח כלי מדיניות להפחתת שיעור העוני מאפשר להעריך את סיכויי אוכלוסיות רגישות לצאת מעוני או ליפול לעוני בעתיד.

מרכיבים

מכון ראות מזהה **שישה עמודי תווך** למדידת החוסן:

1. **הכנסה פנויה**[1] – סך ההכנסה העומדת לרשות הפרט לאחר מיסוי ותשלומי העברה. גובה ההכנסה הפנויה קובע את מידת יכולתו של הפרט לצרוך ולחסוך ומכאן כי היא משפיעה על היכולת להבטיח קיום בכבוד ורמת חיים נאותה.[2]
2. **עומק נכסי** - ההון העומד לרשות משק הבית מעבר להכנסה הפנויה, ובכלל זה חסכונות, נדל"ן, ביטוח פנסיוני וכן הון שלילי כגון חובות .
3. **רמת צריכה**[3] - נחשבת לאומדן טוב לרמת חיים ומאפשרת למדוד את חומרת העוני ואת רמת החיים המתמשכת.

---

[1] הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מפרסמת את נתוני ההכנסה הפנויה של משקי הבית:
http://www1.cbs.gov.il/reader/?MIval=cw_usr_view_SHTML&ID=717

[2] רמת ההכנסה הפנויה של הפרט כוללת את ההכנסה המדווחת והלא-מדווחת ('הכנסה שחורה'). כדי להבטיח מדידה מהימנה חשוב לנקוט צעדים לצמצום מירבי של תופעת השכר הלא מדווח. על מנת להתגבר על מכשול זה מציע שייניך להחיל חובת דיווח שנתית על הכנסות לכלל משקי הבית בישראל. ר' י' שייניך, **המלצות למדיניות כלכלית לצמצום העוני בישראל**, מודלים כלכליים (2007).
הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מפרסמת את נתוני ההוצאה לצריכה פרטית:
http://www1.cbs.gov.il/shnaton57/st14_09x.pdf

© כל הזכויות שמורות למכון ראות | www.reut-institute.org

4. **ביטחון תעסוקתי** - היכולת להיות מועסק לאורך זמן מושפעת מרמת ההון האנושי ומתנאי המשק. ניתן לבחון ביטחון תעסוקתי דרך שני מרכיבים: הסיכוי להיות מועסק[4] ומהסיכוי להיות מפוטר.[5]

5. **רמת בריאות**[6] - מצב בריאותו של הפרט במשק בית, בין אם המפרנס או אחד מהתלויים, משפיע במידה רבה על מידת החוסן הכלכלי של משק הבית בכללותו.[7]

6. **זמן חופשי** - כמות הזמן שהפרט אינו מקדיש להבטחת הכנסה מצביעה על היכולת לטפח הון אנושי והון חברתי ולהתמודד עם שינויים לא צפויים.[8]

שימוש

מרכיבי החוסן הינם משתנים מדידים. ניתן לבנות מדד חוסן כלכלי על-ידי שיקלול המרכיבים המפורטים לעיל. יתרונות השמוש במדד זה:

- **מאפשר זיהוי קבוצות רגישות**: קבוצות בעלות חוסן כלכלי נמוך נמצאות בסכנה ליפול לעוני. זיהוי קבוצות אלו מאפשר עיצוב ואימוץ מדיניות שתאפשר לפרטים לפתח את ההון האנושי שלהם.
- **בעל יכולת ניבוי**: חוסן כלכלי הוא מושג המשקלל משתנים הקשורים למצב המשק ולמגמות המתפתחות בו. מדד החוסן הכלכלי יתן לקברניט אינדיקציה צופה פני עתיד לגבי יכולתה של החברה להתקיים, להתקדם ולהתמודד עם שינויים.

סוף.

---

4 מרכיב זה מעריך את יכולתו של משק הבית למצוא מקור פרנסה חלופי במקום מקור ההכנסה הנוכחי, או בהיעדר מקור הכנסה. נתון זה מושפע מהביקוש לעובדים במגזר ממנו מתפרנס משק הבית, וממשתנים אישיים כגון שנות השכלה, שנות ניסיון בעבודה, ידיעת עברית וידיעת שפות זרות. מדידת משתנה זה אחרי התערבות ממשלתית יכולה לכלול גם נגישות לשירותי הכשרה והשמה ואת ההוצאה הציבורית על שירותים אלה.

5 מרכיב זה מעריך את הסיכוי לאבד את מקור התעסוקה הנוכחי. בטחון תעסוקתי מושפע ממידת ההגנה הניתנת על-פי חוק וממבנה ההעסקה בתחום ממנו מתפרנס משק הבית (למשל, שכיר או עצמאי, עבודה זמנית או קבועה, הסכמים קיבוציים או אישיים).

6 הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מפרסמת נתונים כגון: הוצאה לאומית לבריאות, שירותי בריאות, תמותה ותמותת תינוקות, תוחלת חיים, סיבות מוות וכו'.

7 בין המשתנים שיש לבחון בהקשר זה: רמת ההוצאות הרפואיות, גיל וקיומן של בעיות בריאותיות כרוניות. כמו כן יש לקחת בחשבון את תנאי סביבת העבודה והמחיה.

8 זמן חופשי יכול להימדד במספר שעות העבודה השבועיות .

© כל הזכויות שמורות למכון ראות | www.reut-institute.org